

N:o 38.

Ank. till Riksd. kansli den 28 mars 1909, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af tillfälle för värnpliktige, som af samvetsbetänkligheter anse sig förhindrade deltaga i militär tjänstgöring, att i stället utföra annat arbete för statens räkning.

Uti en inom Andra Kammaren af herr *J. Byström* väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 180, i hvars yrkande herrar *Karl Otto, Edvard Wavrinsky, Oskar Berg, N. A:son Berg* och *J. P. Igel* instämt, anföres följande:

»År 1898 väcktes i vår Riksdag, såvidt jag vet, den första motion, som yrkade på befrielse från krigstjänst för sådana, som af sin religiösa öfvertygelse ansågo sig förhindrade att låta öfva sig i vapnens bruk.

De personer, som ansågo sig för sitt samvetes skull ej kunna exercera, tillhörde eller tillhöra i flesta fall ett kristligt samfund, som i början kan sägas vara en utbrytning från baptistsamfundet i Sverige. Den person, som härvid kom att spela en betydande roll, var predikanten *Helge Åkeson*, hvilken af sina bekanta plögade kallas *Helge*, och efter honom kallades det samfund, han kan sägas hafva bildat, 'helgeaner'. Nu mer benämna de sig 'fribaptister'. I en del frågor hafva de samma uppfattning som kväkarne eller vännernas samfund. Särskildt gäller detta läran om de kristnas förhållande till krigstjänsten.

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 7 Saml. 37 Häft. (N:o 38).

I den ofvan nämnda motionen relaterades flera exempel på huru samvetsömma ynglingar blifvit behandlade, dömda och kastade i fängelse, och huru för dem oftast enda utvägen varit, för att undgå upprepade domar och fängelsestraff, att emigrera till ett land, där man haft mera respekt för den religiösa öfvertygelsen, än hvad fallet många gånger varit i Sverige.

Frågan var emellertid ny för Riksdagen, och lagutskottet, till hvilket ärendet hänvisades, kunde ej finna någon utväg till lösning af densamma. Det yrkade därför enhälligt afslag på motionens framställning. Men då frågan kom inför kamrarne, hade herr S. A. Hedin ett så lifligt anförande, att det öfvertygade Andra Kammaren om att man borde besluta att sända en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om närmare utredning. Ur herr Hedins vackra och varmhjärtade tal, som alltfört är behöfligt för att belysa denna fråga, må anföras:

'Nu är det visserligen så, att jag för min del icke kan förstå, att samvetsbetänkligheter skola möta mot lagens bud: Du skall öfvas i vapnets bruk till försvar för dina närmaste, för allt som är dig kärt och dyrbart, för ditt land. Jag kan icke förstå det. Men hvad rätt har väl jag att sätta mitt omdöme öfver andras, att förklara, att mitt samvete är ett upplyst samvete och de andras ett vilsefördt samvete — hvad rätt har jag därtill? Det spørsmålet kan väl träda fram för något hvar af oss, om vi erinra oss, att den fråga, som motionären har bragt å bane, är en mycket gammal fråga, att den kristna kyrkans historia har från hennes äldsta dagar antecknat namnen på martyrer, sem lidit döden för sin vägran att bära vapen. Om vi erinra oss, att längre fram i mänsklighetens historia, i nyare tider, ett religiöst samfund, hvars vackra roll i mänsklighetens, om jag så får säga, religiöst-moraliska utvecklingshistoria icke är okänd för någon, 'Vännernas' samfund, eller, för att begagna ett namn, som en gång var, men numera icke är ett öknamn, 'Kväkarnes' samfund — att de hyste samma åsikt som de martyrer från andra och tredje seklet efter Kristus, om hvilka jag nyss talade — när vi tänka på dem, så hafva vi anledning allesammans att ställa till oss det spørsmålet: Hafva vi rätt att sätta vårt kalla förståndsresonemang mot dessas varma, lefvande känsla och tro? Nej, vi hafva det icke. Eller skall jag säga, att lag, hvilken den än må vara, står så högt, är så oantastlig, att det icke sker dem, som trotsa den, annat än rätt, när de för detta sitt trots dömas till det straff, lagen bestämmer?

Nej, säger jag. Icke står jag här för att predika olydnad mot lagen, men jag kan icke underlåta att påminna därom, att det ofta har inträffat,

att i samtiden en minoritet och i framtiden ett flertal, för att icke säga eftervärlden, enhälligt har prisat och berömt dem, som i trots mot lagen, för sitt trots mot lagen dömts till straff och lidande för sin tro, och om hvilka vi nu erkänna: Dessa hafva befordrat mänsklighetens framsteg. Om det är så, som en prästman i Stockholm för någon tid sedan uttryckte sig, att vi numera alla här i landet, 'från konungasonen till och med torpardottern', få fritt bekänna vår öfvertygelse i religiösa ting, hvem, hvilka hafva vi mest att tacka för de vunna framstegen, om icke dem, som, för icke länge sedan här i landet, med visshet om hvad öde de gingo till mötes, bekände sin tro, afföllo från den rena evangeliska läran och dömdes till landsförvisning, eller dem, som, därför att de på en söndag, tillsammans med ett antal oskylda, läst 'Fader vår' och några kapitel ur bibeln, dömdes till böter, förvandlade jämte böterna för sabbatsbrott till fängelse vid vatten och bröd. De ha i större mån än de, som skrivit och talat för samvetsfriheten, här i landet varit samvetsfrihetens föregångsmän och banbrytare. Därför få vi icke säga om hvar och en, som trotsar lagen för samvetsfrihetens skull: Han är en lagbrytare, han är sitt straff värd.'

Kungl. Maj:t hänsköt sedermera frågan till värnpliktskommitténs bepröfvande, hvilken kommitté visserligen gjorde det medgifvandet, att den fann det 'synnerligen önskvärdt, om ändring kunde åstadkommas i det förhållandet, att värnpliktig vid upprepad, af samvetsbetänkligheter föranledd vägran att deltaga i vapenöfning måste dömas till frihetsstraff på längre tid', men kommittén kunde icke finna någon utväg till lindring i de straff, som tilldömdes ifrågavarande värnpliktige.

Vid 1901 års riksdag väcktes frågan på tal ånyo genom motion i Andra Kammaren. I denna motion anföres ett flertal personer, hvilka på grund af samvetsbetänkligheter vägrat deltaga i krigstjänst och därför ådömts och undergått kortare eller längre frihetsstraff af ända till mer än två års straffarbete. Motionären hemställde, 'att Riksdagen behagade för sin del besluta, att § 2 i värnpliktslagen af den 5 juni 1885 med senare gjorda ändringar måtte erhålla följande ändrade lydelse.

Från värnpliktens fullgörande frikallas:

- a) — — — — —
- b) den, som af samvetsskäl ej kan förmås att låta sig vapenöfvas; dock är sådan värnpliktig skyldig att i den ordning, Konungen äger närmare bestämma, under tid motsvarande minst den stadgade öfningstiden

för kronans räkning uträtta annat arbete, som för den värnpliktige kan anses lämpligt.'

Särskilda utskottet n:o 1, som hade motionen till behandling, fann visserligen, att 'de förhållanden, som motionären berört, onekligen ej sällan äro af synnerligen ömmande beskaffenhet', men utskottet fann sig likväl icke kunna tillstyrka bifall till det gjorda yrkandet, utan ansåg sig böra hemställa, 'att Riksdagen måtte, med erkännande af ifrågavarande motions behjärtansvärda syfte, uttala sig för önskvärdheten däraf, att genom särskildt af Kungl. Maj:t meddeladt stadgande vederbörande truppbefälhafvare bemyndigas att, i den mån omständigheterna kunde därtill föranleda, meddela värnpliktige, som funnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, befrielse från sådan tjänst och i stället använda dem till annan lämplig tjänstgöring vid truppen'. Utskottets hemställan bifölls i Första Kammaren med 86 ja mot 50 nej och i Andra Kammaren med 124 ja mot 70 nej, som tillfölla ett under diskussionen framställt förslag.

I enlighet med Riksdagens beslut utfärdade sedermera Kungl. Maj:t ett cirkulär, hvari vederbörande regementschefer bemyndigades att befria ifrågavarande värnpliktige från den egentliga vapentjänsten och i stället använda dem till annat arbete vid truppen.

Bland andra, som mycket gladdes öfver det, som sålunda gjorts, var dåvarande statsrådet och chefen för landtförsvaret, herr Crusebjörn. Ty för honom liksom för en stor mängd officerare inom armén var det och är det smärtsamt att se dessa samvetsömma beväringssynglingar blifva straffade.

För många samvetsömma beväringssynglingar vardt detta cirkulär till stort gagn. En humanare och något mera förståelig behandling kommo dem till del.

Emellertid blef ej frågan fullständigt löst. Det finnes nämligen årligen, om ej så många, så dock några värnpliktige, som vägra deltaga i allt slags militärtjänstgöring och som skäl därför anföra, att sådan tjänstgöring är stridande emot deras religiösa uppfattning, hvilka ynglingar för sådan vägran ådömas längre eller kortare fängelsestraff.

Som exempel härpå må först anföras ur en motion, som väcktes 1907 af herr J. Lindgren i Islingby, hvilken själf tillhör fribaptisterna:

'På den mötesplats, hvilken jag bor närmast, har år 1905 en yngling ådömts en månads fängelsestraff; samma yngling dömdes andra gången 1906 till fyra månaders fängelse, hvilket straff han äfven aftjänat. En annan yngling dömdes å samma plats förra året för enahanda vägran till två månaders fängelse. Hela antalet inom riket, som af anförda skäl vägrar

deltaga i militärtjänstgöring, kan icke säkert uppgifvas, men torde sannolikt icke öfverstiga ett tiotal årligen.'

Geodeten vid rikets allmänna kartverk, herr H. Melander, som kanske mer än de flesta andra känt deltagande med de samvetsömme beväringssynglingar, som dömts till straff, har samlat följande förteckning på dem, som ådömts straff för vägran att öfva sig i vapnens bruk, sedan det ofvannämnda kungl. cirkuläret utkom:

'En yngling, Matteus Andersson från Björksta i Västmanland, dömdes inför krigsrätt å Salbohed den 6 juni 1902 till 1 månad och 6 dagars fängelse.

En annan yngling, Adrian Johansson från Habo i Västergötland, dömdes likaledes *efter* densamma skrifvelsens utfärdande till 2 månaders straffarbete.

Beväringssmannen Nils Bengtson från Rönnarp i Ottarp dömdes å Ljungbyhed till 2 månaders fängelse.

Predikanten A. Hansson från Orsa blef likaledes fängslad. Han hämtades af fjärdingsmannen och bortfördes tillsammans med en för mordgärning misstänkt person. Den ene stod risken att blifva straffad som mördare, och den andre skulle för *åttonde* gången bestraffas för att han ej ville låta sig vapenöfvas.

Tur Eriksson från Orsa slapp undan med 4 dygns vaktarrest.

Detsamma gjorde Johan Johansson från Malung.

Och en äldre krigstjänstvägrare, Hellström, fick 6 dygns vaktarrest.

På liknande sätt dömdes de samvetsömme jämväl år 1903.

En yngling, Märten Olsson å Ljungbyhed, fick vaktarrest i 5 dagar, sedan han först hade blifvit ställd under läkareobservation i och för utrönandet af, om han till äfventyrs verkligen kunde vara klok.

Victor Olsson i Stockholm fick likaledes 8 dagars arrest.

På samma sätt dömdes de samvetsömme år 1904.

Af 13 eller 14 krigstjänstvägrare blefvo då ej mindre än 10 gudfruktiga ynglingar dömda till fängelse i ända till 2 och 3 månaders tid.

År 1905 dömdes äfvenledes flera, af hvilka en fick ända till 4 1/2 månaders straffarbete, och år 1906 hafva likaledes flera ynglingar blifvit ganska hårdt bestraffade, hvaribland särskildt en ung fotograf i Kilafors, af hvars arbete en fattig moder och syskon varit beroende.

Senare ha religiösa krigstjänstvägrare blifvit dömda, såsom en A. Fredriksson från Dingtuna, Västmanland, samt en David Björkman, likaledes från Västmanland.

En P. Söderlund ifrån Alfta blef också dömd 1908. Redan för flera år sedan blef han fängslad för sin krigstjänstvägran. Under de närmast följande åren synes man ha låtit honom vara. Men 1908 blef han plötsligt gripen och omedelbart afförd ända upp till Luleå, utan att man ens beredde honom tillfälle att delgifva sina anhöriga, hvad som hade hänt honom, och utan att, efter hvad det säges, han hade fått inställningsorder sig tillställda. I Luleå dömdes han så till 6 månaders fängelse — ej för samvetsbetänkligheter, hvilket han fortfarande hade, utan för *rymning*, såsom man kallade det.

Uti en skrivelse till Konungen sökte en i Stockholm boende person sommaren 1908 utverka *nåd* åt bemålde Söderlund, hvilken är känd som en from och aktningvärd person. Skrifvelsen hade till följd förfrågningar vid fängelset, om S. verkligen önskade blifva benådad, hvarpå fängelse-direktören uppsatte åt S. en personlig nådeansökan. Men denna blef *afslagen*.

Såsom exempel på det sinnelag, som utmärker ifrågavarande beväringmän, tillåter jag mig att ur ett par bref anföra något. Båda brefven äro skrifna till predikanten A. Hansson, förut omnämnd. Det första är dateradt Växjö länsfängelse den 20 december 1906:

'Haf hjärtligt tack för ditt för mig kärkomna bref af den 25/11. Då tillfälle gifves, vill jag härmed söka att besvara det och äfven nämna om mina förhållanden och erfarenheter. Herren har enligt sitt löfte varit mig nära, så att jag fått äga tröst, frid och hopp så godt som oafbrutet hela tiden jag varit här. Tiden har hittills gått jämförelsevis fort. Jag bar fått syssla med skomakeri nästan hela tiden, sedan jag kom hit. Får äfven mottaga besök, mottaga mat och köpa mat, så mycket jag vill. Bröderna Lanner, Sjögren och F. Pettersson voro hos mig den 9 d:s.

Bröderna här i staden ha varit hos mig en gång förut. Dessutom får jag dagligen mig tillsändt kaffe m. m. från vännerna här. För några dagar sedan fick jag matvaror mig tillsända ända från Tingsryd, som ligger omkring fyra mil härifrån. I nöden visar det sig icke allenast, hvilka som äro Jesu minsta bröder, utan också hvilka som känna igen dem. Hvilken stor lön har icke detta med sig att få tjäna Kristus enligt hans under-visning i Matt. 25: 31—46, men hvilken förlust att draga sig undan! Jag har ock fått bref från flera bröder.

Herren vare lof och tack för allt!

Någon af de sista dagarna i nov. var här i fängelset inspektion af en s. k. byråchef från Stockholm.

Han hade äfven något samtal med mig och ansåg, att jag borde göra krigstjänst. Som stöd för läran om själf försvar anförde han lärjungen Petrus, då han med sitt svärd högg af öfversteprästens tjänares öra. Jag anförde då Jesu ord till Petrus: »Stick ditt svärd tillbaka i dess rum; ty alla de, som taga till svärd, skola förgås med svärd». Ja, det besannas nog på sin bestämda tid äfven detta; de ohörsamma människorna dödas af det svärd, som går ut från Jesu mun, Upp. 19: 21. Ack, måtte därför människorna besinna, hvad som tillhör deras frid, och älska Gud och hvarandra, såsom Kristus lär. Detta bådade ju änglarna för herdarna i Betlehem, då de för dem förkunnade Kristi födelse.

Mina tankar ha mer än vanligt väckts till att bedja för konungen och all öfverhet, sedan jag kom hit.

Fängelsetpersonalen här är vänlig och human. Här råder för öfrigt ordning, punktlighet, renhet och snygghet. Detta allt äro ju goda ting, som nog uträtta mera på fångarnas förbättring än under förra tider, då fångelserna, enligt beskrifning, voro helt annorlunda. Då jag jämför de förhållanden, som jag nu befinner mig uti här, med den pressning jag utstod i sept. månad på Kronobergshed, är det som för den, som varit ute för en svår resa på hafvet men slutligen kommer in uti en lugn hamn. Gud vare högtlofvad, att icke frestelsernas vredgade böljor fingo uppsluka mig! Han, Kristus, som fordom döptes i lidandets eld, var med och är med och kommer att vara med ända hem till hvilans sköna land. O, härliga tid, när jubelåret ingår! Sällt det folk, som förstår evangelii jubelklang. De få dagligen vandra i Guds ansiktets ljus och fröjdas i och genom honom.

Om jag lefver till den 12 jan., är jag fri från denna plats.

Mattias Rydén.'

Det andra brevet är skrifvet i år. Sedan brefskrifvaren tackat för förböner, bref, icke mindre än 182 stycken, etc., säger han:

'Glädjens med mig och prisen Herren, som genom sin stora nåd har uppehållit mig och bevarat mig från vansinne, död och undergång.

Som jag knappast äger någon rätt att tala något ord till medfångar, kunde jag ej hålla mig utan en dag skref sången: Öppet står Jesu förbarmande hjärta etc., och vid ett tillfälle lade in i en cell jämte något af mitt öfverblifna bröd till en af fångarna, som led så förfärligt, att håret på någon vecka höll på att falla från hans hufvud. Detta blef emellertid

uppmärksammat af vakten och rapporterad. Följden häraf blef, att jag ej såsom förut fick komma ut på handräckning, utan fick vara innesängd i cellen. Jag kände mig dock fri i anden samt lycklig öfver att jag aktades värdig lida något för vittnesbördet om Jesu förbarmande kärlek.

Men efter någon dag började ett lidande till kroppen, troligen mest förorsakadt af längtan, nedsatta krafter m. m., så att jag fruktade mycket för utgången och kände mig nästan däran att bli vansinnig. Men se, Lejonet af Juda har segrat, och genom detsamma är segern gifven. Detta fick äfven jag erfara. Lofvadt vare Herrens namn!

Om en månad, en morgon i dagbräckningen, när jag stod vid fönstret och betraktade sången: Sion klagar med stor smärta etc., och den ena tåren efter den andra droppade ned på den hårda stenplattan, öppnades dörren, och jag blef tillsagd att återgå till min förlorade befattning såsom städare. Emedan detta är förenadt med mycket arbete samt ansvar, har tiden sedan gått jämförelsevis fortare än under vistelsen endast i cellen. Och genom en br. inspektors många besök och tjänster för mitt välbefinnande har jag fått känna mig mycket tröstad. Herren löne honom jämte alla vänner när och fjärran för alla kärleksbevisningar mot mig!

Jag har känt det mycket dyrbart att få fira minnet af vår frälsares födelse och hans stora förnedring för oss ringa och ovärdiga. Må vi, älskade vänner, högt uppskatta honom och i ringhet och ödmjukhet troget följa och tjäna honom, vännen framför alla andra vänner utkorad bland många tusenden.

Sänden härmed min hjärtligaste hälsning till alla i Herren älskade vänner!

Eder i riket och bedröfvelsen delaktige br.

P. Söderlind.'

Det förefaller nästan egendomligt, att man här i landet kan bevilja frihet från krigstjänst åt de tusentals ynglingar, som begära tillstånd att få utvandra till Amerika, men om det är fråga om några få samvetsömma beväringynglingar, som begära frihet från vapenöfning, då kan det ej gå för sig. Flere af dessa hafva ju ock farit till Auerika.

Emellertid kan det nu tyckas vara inskränkt af dessa ynglingar att inte kunna för sitt samvetes skull uträtta arbeten vid exercisen, men de resonera så, att den som lagar mat åt truppen är delaktig med truppen, och den som laddar bössan är delaktig med den, som skjuter med densamma.

Hvad åter beträffar den uppfattningen, att Jesu lära skulle vara emot krigsväsendet, må sägas, att de ifrågavarande ynglingarna eller det ofvannämnda samfundet ej äro alldeles ensamma om den meningen. Såsom exempel härpå må till en början anföras några ord af lektor P. Waldenström, som man just icke har anledning befara, att han är någon antimilitarist. Han yttrade vid ett tillfälle, då denna fråga diskuterades i Andra Kammaren, bland annat följande:

'Jag har velat säga, att man icke får för svårigheters skull affärda en fråga, som i alla fall icke låter affärda sig, utan oemotståndligt fordrar sin lösning. Man kan dock icke genom lag reglera människors öfvertygelse. Det finnes och kommer säkerligen alltid att finnas personer, som läsa den heliga skrift på sådant sätt, att de däri icke kunna se annat än att hon, som de från barndomen lärt att betrakta såsom Guds ord, förbjuder dem att bära vapen. Och man måste taga hänsyn till dessa personer och deras af öfvertygelse föranledda samvetsbetänkligheter.

Att det går för sig att i vårt land införa ändring i bestående förhållanden i detta afseende, kan så mycket mindre falla mig in att betvifla, som jag vet, att man, såsom redan anförts, till och med i Ryssland måst gifva vika för samvetsbetänkligheter hos mennoniterna. Kväkarna både i England och Amerika äro befriade från värnplikt.'

Och i sina Förklarande anmärkningar öfver Nya Testamentet säger herr Waldenström bland annat öfver Luk. 3: 14: 'Huruvida en kristen kan göra krigstjänst, är för öfrigt en fråga, som Nya Testamentet icke afgör.'

Att man kan komma till den öfvertygelsen, att deltagande i krigstjänsten är orätt, framgår äfven af hvad professor Nathan Söderblom säger i sin skrift: 'Jesu bergspredikan och vår tid.' Det heter: 'Mot veder-gällningsrätten uppställer Jesus här den skarpaste motsats. Såsom vi hafva sett i de andra antiteserna, gälla Jesu ord äfven denna gång utan hvarje inskränkning. 'Stå icke emot den som är ond', vill säga: allt yttre våld, äfven det, som sker med öfverhetens hjälp (Meyer), är uteslutet för Jesu lärjungar. I stället för själf försvar med våldets medel träder den lidande kärleken, som väcker blygsel och vinner segrar genom sin öfvermänskliga storhet.'

I den första kristna tiden var det ej få, som hyste stora betänkligheter mot krigstjänsten. Att så var fallet, framgår af bland annat yttrandet af professor Viktor Rydberg i hans 'Kulturhistoriska föreläsningar'

och af professor Adolf Harnach i hans 'Militia Christi'. Och läser man hvad professor O. E. Lindberg säger i 'Framtidens kristendom', så synes det, som om vi skulle gå en tid till mötes, då den, som mest förverkligar det kristna idealet, skulle vara mycket obenägen att gå med i krigstjänsten.

Med det jag nu framdragit afser jag icke att ingå på frågan, om den kristne är förbjuden att deltaga i kriget eller ej, utan jag har blott velat framhålla, att, om några nu för tiden känna sig af sitt samvetes öfvertygelse hindrade att fullgöra krigstjänsten, dessa haft före sig sådana, som uppfattat saken på samma sätt. Och att straffa år efter år samvetsömma beväringssynglingar är någonting motbjudande och upprörande. Det känna också många af dem, som skola vaka öfver dylika fångar. Som exempel härpå må anföras följande, som fängelsepredikanten vid Östersunds länsfängelse, regementspastor P. Öberg, i sin till fängvårdsstyrelsen ingifna ämbetsberättelse för år 1905 yttrat:

'Bland årets fångar har en varit föremål för mitt särskilda deltagande och intresse. Det var en yngling, som nu för andra gången aftjänade honom ådömdt straff för vägran att fullgöra sin vapenöfning såsom värnpliktig — hans vägran var förestafvad af religiösa skrupler. Jag inser visserligen svårigheten uti att stifta och tillämpa några undantagslagar för sådana personer, men bittert var att se denne ynglings ödmjuka lidande för sin tros skull.'

Den stora svårigheten kan ju nu vara att veta, huru man skall kunna ordna förhållandena med hänsyn till dessa samvetsömma. På sin årskonferens 1906 gjorde fribaptistsamfundet följande framställning, som ju går ut på att staten skall låta krigstjänstvagrarna uträtta för statens räkning annat arbete:

'Efter öfverläggning angående frågan om hvad som kan göras för de af samfundets värnpliktiga söner, som på grund af sin religiösa tro och öfvertygelse vägra att deltaga i krigstjänstgöring enades mötet, som var representeradt af de flesta af samfundets lokalförsamlingar i riket af mellan 200 à 300 medlemmar, om följande uttalande:

'Då det visat sig, att flere af samfundets värnpliktige söner trots det, att de i en följd af år ådömts kortare och längre fängelsestraff för sin vägran att deltaga i militärtjänstgöring, ändå icke låta sig bevekas därtill, torde därmed vara ådagalagdt, att grundade skäl förefinnas för deras vägran.

Då vi dessutom äro öfvertygade, att denna vägran icke dikterats af

trots mot öfverheten — hvilken vi, enligt skriftens lära, anse böra äras, äfvensom att enhvar bör fullgöra skyldigheterna mot stat och samhälle, — utan af rent religiösa motiv, våga vi anse, att fängelsestraff icke borde tillämpas på ifrågavarande värnpliktige, då sådana straff icke gagna hvarken dem eller staten.

På grund häraf anhåller samfundet i underdånig vördnad, att statsmakterna behagade vidtaga åtgärder, att sådan värnpliktig, som anser sig af religiösa skäl förhindrad att deltaga i vapenöfning eller annan tjänstgöring vid truppen, må i stället beredas möjlighet att för statens räkning utföra annat arbete, skildt från all militärtjänstgöring, eller på annat lämpligt sätt fullgöra de skyldigheter, som staten, i stället för värnplikt, ålägger honom.'

Huru villiga dessa samvetsömma personer äro att underkasta sig hvad som helst eljest, blott de slippa öfva sig i vapnets bruk, framgår äfven af följande yttrande i den motion, som herr Lindgren i Islingby frambar 1907:

'Som jag för min del, åtminstone för närvarande, icke kan finna någon annan möjlighet till lösning af frågan, än att dessa värnpliktige beredas tillfälle att, i stället för militärtjänstgöring, få utföra annat arbete för statens räkning, kommer jag gifvetvis att hemställa därom, men kan Riksdagen finna en bättre lösning af frågan, så har jag ingenting däremot. Man skulle möjligen kunna tänka sig, att genom begränsning af straffet så till vida, att t. ex. den som vägrat och därför ådömts och undergått straff 3 à 4 gånger, om med dessa straff också skulle följa, att den sålunda dömd, så att säga, förklarades ovärdig att vidare till krigstjänst nyttjas, ett sådant förfarande skulle vara en slags hjälp och lindring, men vid tanken på hur en dylik lagstiftning skulle taga sig ut, jämförd med andra länders, där i detta afseende ett friare förhållande förefinnes, kan jag icke förorda en sådan åtgärd. Och detta äfven af det förhållandet, att, huru man än betraktar dessa värnpliktige, vare sig man anser, att deras religiositet är öfverdrifven, själstillståndet abnormt eller annat fel föreligger, så lära väl upprepade fängelsestraff ändå icke kunna vara lämpligaste åtgärden att försätta dem i normalt skick. Och då de själfva samt deras närmaste anförvanter med undersätlig vördnad anhålla — rent af bedja — att statsmakterna måtte vidtaga sådana åtgärder, att de, i stället för militärtjänstgöring, finge på annat sätt fullgöra sina skyldigheter till staten, vågar jag förmoda, att en sådan framställning icke lämnas obeaktad.'

När denna fråga senast förevar i Riksdagen, fann lagutskottet den 'synnerligen behjärtansvärd'. Lagutskottet, som tillstyrkte bifall till motionen, yttrade bland annat:

'Utskottet är af den meningen, att en sådan på uppriktiga samvetsbetänkligheter af religiös art hvilande uppfattning vid värnpliktens utkräfvande bör af staten respekteras, där sådant utan åsidosättande af statens intressen kan ske, hvilket jämväl, såsom motionären framhåller, är fallet i flere främmande länder. Att ett dylikt åskådningssätt ej heller är främmande för svensk rätt, framgår däraf, att gällande lag hos oss öppnar möjlighet för person af sådan lära, som ej tillstöder honom att aflägga ed, att på annat tillfredsställande sätt bekräfta riktigheten af en vid domstol afgifven utsaga.

När staten, såsom nu är fallet, genom höga straff söker reagera mot ifrågavarande värnpliktiges af religiösa motiv förestafvade insubordinationsbrott, torde det vara uppenbart, att straffet alldeles förfelar sitt ändamål. De, som däraf drabbas, anse sig lida för en rättfärdig sak, och på kamraterna vid truppen verkar tvifvelsutän de tredskandes ådagalagda motvilja mot militärtjänsten och därpå följande stränga bestraffning demoraliserande. Ur försvarets och särskildt disciplinens synpunkt torde därför deras fullständiga aflägsnande från lägerplatserna endast vara att förorda, så mycket mera som ifrågavarande värnpliktiges årliga antal är så ringa, att deras uteslutande från de med militärtjänsten förenade göromål, hvartill de nu hänvisas, icke i någon mån kan sägas minska försvarskrafterna.'

I ett särskildt uttalande, vidfogadt lagutskottets utlåtande, säger herr C. Lindhagen bland annat:

'Det enda rätta är väl, att ett dylikt så att säga andligt förhinder bör föranleda hel befrielse från värnplikten likaväl som full kroppslig oförmåga därtill.'

Då ärendet diskuterades i kamrarne, hade i Första Kammaren herrar C. Nyström, S. Wieselgren, Raoul Hamilton och von Mentzer anföranden till förmån för saken. Emellertid lyckades förslaget icke vinna Första Kammarens bifall. Det afslogs utan votering. Men månne Första Kammaren icke nu skulle kunna gå med på saken? För min del hoppas jag, att så må ske.

I Andra Kammaren åter talade herrar Zetterstrand, Jansson i Edsbäcken, Eriksson i Elgered, Staaff, Branting med flera för motionen och utskottets utlåtande, som vid voteringen erhöll 91 röster mot 49, som afgåvos för afslag.

Det yrkande, som jag nu gör, är detsamma som det lagutskottet tillstyrkte år 1907, och hvilket bifölls af Andra Kammaren.

Med stöd af hvad som sålunda anförts vågar jag hemställa, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida och på hvilket sätt sådana värnpliktige, som på grund af religiös öfvertygelse finna sig af samvetsbetänkligheter förhindrade att delta i vapenöfning eller annan militär tjänstgöring, må i stället få utföra annat arbete för statens räkning.»

Huru ifrågavarande ämne redan förut vid olika tillfällen varit föremål för Riksdagens behandling, har i motionen närmare påvisats. År 1901 beslöt Riksdagen att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida icke vederbörande regementschefer kunde berättigas att efter noggrann pröfning, i den mån omständigheterna därtill föranledde, meddela värnpliktiga, som funnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, befrielse från sådan tjänst och i stället använda dem till annan lämplig tjänstgöring vid truppen. I anledning af denna Riksdagens skrifvelse utfärdade Kungl. Maj:t den 21 februari 1902 ett cirkulär, enligt hvilket vederbörande truppförbandschefer bemyndigades att, därest de, efter inhämtande af erforderliga upplysningar, vid noggrann pröfning af omständigheterna i hvarje särskilt fall finna öfvertygande skäl föreligga till antagande, att värnpliktig, som vägrar att fullgöra vapentjänst, därtill föranledes af allvarliga samvetsbetänkligheter mot sådan tjänst, förordna, att dylik värnpliktig skall användas till annan lämplig tjänstgöring vid truppförbandet. Af innehållet i berörda cirkulär framgår, hurusom med detsamma afsetts att tillgodose deras önskingar, hvilka af verklig religiös öfvertygelse anse sig förhindrade att fullgöra dem åliggande värnplikt. I enlighet med cirkulärets föreskrifter hafva ock däri afsedda värnpliktiga befriats från vapentjänst och i stället användts till förekommande handräckningsgöromål, sjukvård och annat dylikt. Nu ifrågasättes emellertid ett utvidgande af det sålunda lämnade medgifvandet därhän, att värnpliktiga skulle kunna befrias från all slags militärtjänstgöring och i stället få utföra annat arbete för statens räkning; och åberopas såsom skäl härför, att åtskilliga värnpliktiga anse militärtjänstgöring öfver hufvud vara stridande mot deras religiösa öfvertygelse. Den mening, som sålunda vill göra sig gällande, har dock utskottet för sin del icke ansett sig kunna biträda.

Utskottet kan icke finna, att en värnpliktig med något som helst fog kan åberopa sin religiösa öfvertygelse såsom afgörande skäl för vägran

*Utskottets
yttrande.*

att, till fromma för vårt lands försvar, deltaga i sådan tjänstgöring, som endast är afsedd att möjliggöra och underlätta arbetet för de stridande. Samvetsfrihet får, äfven på det religiösa området, icke gifvas den innebörd, att den enskilde skulle äga obegränsad rätt att uti sitt görande och låtande allenast följa det egna, understundom förvillade samvetets bud. En sådan frihet skulle lätt komma i strid med förutsättningarna för statens eget bestånd och måste följaktligen vika för statens egen själfbevarerätt. — Och för öfrigt, hvar skulle väl gränsen sättas för en ytterligare undfallenhet för dessa samvetsömna? Skulle de icke framdeles kunna med samma skäl fordra att äfven varda fritagna från skyldigheten att med sina penningar, genom skatter, bidra till ett försvarsväsen, som enligt deras uppfattning är fördömligt. Skulle de icke till och med i krig kunna med lika fog åberopa sina samvetsbetänkligheter såsom skäl för vägran att fullgöra de för arméns eller flottans räkning gjorda rekvisitioner?

Genom ofvannämnda i cirkuläret af den 21 februari 1902 gifna bestämmelser synes utskottet staten hafva gått så långt i eftergift för de mera samvetsömmas öfvertygelse och åsikter, som den rimligen kan gå utan att åsidosätta sina viktigaste intressen och äfventyra sin egen säkerhet. Intet land har hittills gått längre; de ojämförligt flesta, däribland alla stormakterna, hafva icke vågat visa ens en dylik eftergifvenhet. Endast i Norge synes man vara benägen att söka en lösning af frågan i den riktning, motionären anvisat.

Väl kan det till förmån för denna motion sägas, att de, som af samvetsskäl vägra att deltaga i vapenöfningar eller annan militär tjänstgöring, för närvarande äro jämförelsevis få. Men det finnes icke någon säkerhet, att förhållandet i nämnda hänseende framgent skulle blifva oförändradt. Fastmer håller utskottet före, att om det ifrågasatta utbytet af militärtjänstgöring mot civilt arbete blefve genom lag medgifvet, samvetsömheden skulle komma att sprida sig i allt vidsträcktare kretsar. Utsikten att slippa ifrån den militära tjänstgöringen skulle otvifvelaktigt — då ju friheten från dylik tjänstgöring såsom konsekvens skulle medföra frihet från att i krig offra sitt lif för fosterlandet — hos den mindre modiga, låt vara omedvetet, medföra en benägenhet att omfatta den åskådning, som anser dylik tjänst stridande mot Guds ord. Mången skulle kanske ej ens sky att hyckla samvetsbetänkligheter blott för att komma i åtnjutande af ifrågasvarande förmån. Än vidare. Gifver staten de religiöst samvetsömna en sådan undantagsställning som den nu föreslagna, synes staten få svårt att neka samma förmån jämväl åt dem, som af andra än religiösa motiv åbe-

ropa sin öfvertygelse såsom grund för värnpliktsvägran. Gränsen mellan det religiösa samvetet och det sociala samvetet är nämligen utan tvifvel flytande. De garantier mot missbruk, som skulle ligga däri, att de värnpliktiga i stället skulle för statens räkning utföra sådant annat arbete, som motionären ifrågasatt, kunna enligt utskottets förmenande ingalunda anses tillräckligt betryggande. Hvad dylikt civilt arbete för öfrigt angår, kan utskottet icke underlåta att erinra om de knappast öfvervinneliga svårigheter, som skulle möta för staten att under alla omständigheter anordna allmänna arbeten af sådan beskaffenhet, att värnpliktige, oafsedt föregående olika uppfostran och verksamhet, skulle kunna i desamma med fördel användas.

För öfrigt — skulle någon likställighet upprätthållas mellan sådana värnpliktiga, som göra militärtjänst, och sådana, som därifrån befriats på grund af samvetsbetänkligheter, måste tydligen de senare, under hela den tid, Sverige vore inveckladt i krig, fullgöra civilt arbete för statens räkning.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 mars 1909.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation.

Herrar *Zetterstrand*, *Widén*, *Lindhagen*, *Pettersson* från Södertälje, *Ersson*, *Jansson*, grefve *Hamilton* och *Forsberg* hafva ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till ifrågavarande motion.

Till stöd härför hafva herrar *Zetterstrand*, *Widén*, *Pettersson* från Södertälje, *Ersson*, *Jansson*, grefve *Hamilton* och *Forsberg* åberopat motiveeringen i lagutskottets vid 1907 års riksdag afgifna utlåtande med ena-

handa hemställan som motionärens. Denna motivering hade följande lydelse:

»Såsom motionären framhåller, har redan förut ifrågavarande grannliga ämne varit föremål för Riksdagens behandling åren 1898 och 1901, och vid båda dessa tillfällen hafva framlagda förslag mottagits med mycken sympati. Uppå Riksdagens anhållan har ock Kungl. Maj:t i cirkulär af den 21 februari 1902 bemyndigat vederbörande truppförbandschefer att, därest efter inhämtande af erforderliga upplysningar de vid noggrann pröfning af omständigheterna i hvarje särskildt fall finna öfvertygande skäl föreligga till antagande, att värnpliktig, som vägrar att fullgöra vapentjänst, därtill föranledes af allvarliga samvetsbetänkligheter mot sådan tjänst, förordna, att dylik värnpliktig skall användas till annan lämplig tjänstgöring vid truppförbandet. I enlighet med dessa föreskrifter hafva där afsedda värnpliktiga befriats från vapentjänsten och i stället användts vid förefallande handräckningsgöromål och dylikt vid lägerplatserna. Såsom emellertid af motionen synes och inom utskottet vitsordats samt för öfrigt torde vara allmänt bekant, hafva hos visse värnpliktiga på religiös grund hvilande samvetsbetänkligheter rest sig mot utförandet af hvarje med militär tjänstgöring på ett eller annat sätt förbunden sysselsättning och således äfven mot den, hvartill de enligt bestämmelserna i ofvannämnda cirkulär hänvisats. I flere fall hafva dessa betänkligheter varit af den afgörande art, att vederbörande värnpliktiga antingen föredragit — stundom upprepade gånger — de stränga straff, hvarmed krigslagarna belägga insubordinationsbrott, eller ock emigrerat.

Att detta häntyder på en öfvertygelse af djupt grundad art, torde i de flesta fall vara visst. Utskottet är ock af den meningen, att en sådan på uppriktiga samvetsbetänkligheter af religiös art hvilande uppfattning vid värnpliktens utkräfvande bör af staten respekteras, där sådant utan åsidosättande af statens intressen kan ske, hvilket jämväl, såsom motionären framhåller, är fallet i flere främmande länder. Att ett dylikt åskådningssätt ej heller är främmande för svensk rätt, framgår däraf, att gällande lag hos oss öppnar möjlighet för person af sådan lära, som ej tillstädjer honom att aflägga ed, att på annat tillfredsställande sätt bekräfta riktigheten af en vid domstol afgifven utsaga.

När staten, såsom nu är fallet, genom höga straff söker reagera mot ifrågavarande värnpliktigas af religiösa motiv förestafvade insubordinationsbrott, torde det vara uppenbart, att straffet alldeles förfelar sitt ändamål. De, som däraf drabbas, anse sig lida för en rättfärdig sak, och på kamra-

terna vid truppen verkar tvifvelsutän om de tredskandes ådagalagda motvilja mot militärtjänsten och därpå följande stränga bestraffning demoraliserande. Ur försvarets och särskildt disciplinens synpunkt torde därför deras fullständiga aflägsnande från lägerplatserna endast vara att förordas, så mycket mera som ifrågavarande värnpliktigas årliga antal är så ringa, att deras uteslutande från de med militärtjänsten förenade göromål, hvartill de nu hänvisas, icke i någon mån kan sägas minska försvarskrafterna.

Om utskottet alltså på anförda skäl finner den föreliggande motionen synnerligen behjärtansvärd och för sin del vill tillstyrka bifall till densamma, anser dock utskottet, att en nödvändig förutsättning därför är, att fullt betryggande garantier uppställas mot missbruk från sådana värnpliktigas sida, som för att komma i åtnjutande af den ifrågavarande befrielsen ej skulle sky att hyckla samvetsbetänkligheter.

Väl torde man i allmänhet vara berättigad antaga, att sådant endast undantagsvis skulle inträffa, och att de, som af uppgifna samvetsbetänkligheter skulle göra anspråk på befrielse, i dessa sina uppgifter vore ärliga och uppriktiga. Fordringen på ett tillfredsställande och objektivt ådagaläggande af ärligheten i deras uppsåt skulle väl ock till en del kunna tillgodoses genom intyg af församlingsföreståndare eller annan trovärdig person. Men fränsedt svårigheten för vederbörande att i alla förekommande fall kunna afgifva ett sådant intyg, innebär icke detta en i utskottets tanke fullgod garanti mot missbruk af den ifrågasatta befrielsen. Motionären har i detta afseende anvisat den säkraste vägen. Älles den, som af ifrågavarande motiv ej anser sig kunna fullgöra värnplikten, att i stället för statens räkning utföra annat verkligt arbete, lærer faran för missbruk få anses helt vara aflägsnad. Sådant arbete af flerfaldig art torde lätteligen erbjuda sig. Motionären har föreslagit arbete med torrläggningar å domäner eller kronoparker samt väganläggningar, och vid frågans föregående behandling har ifrågasatts arbete vid utdikning af mossar, odlade af jord, järnvägsbyggnader, broarbeten, skogsskötsel, vissa ångbåtsfarleders upprensning och dylikt. Emellertid anser sig utskottet gifvetvis icke i tillfälle angifva, hvad som härvid skulle vara lämpligast samt hur anvisadt arbete skulle närmare ordnas och utföras, utan torde en af Kungl. Maj:ts verkställd utredning härutinnan anvisa den bästa lösningen.»

»Herr *Lindhagen* har till stöd för ofvanberörda, af honom biträdda hemställan anført följande:

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 7 Saml. 37 Häft.

»Till det af öfriga reservanter åberopade utlåtandet af 1907 års lagutskott hade jag beträffande motiveringen afgifvit ett särskildt yttrande, så lydande:

'Lika med utskottet finner jag det af motionären framhållna missförhållandet böra föranleda åtgärder, ägnade att afhjälpa detsamma.

Däremot förstår jag icke utskottets yttrande om att öfvertygelser af ifrågavarande slag böra af staten respekteras endast »där sådant utan åsidosättande af statens intresse kan ske». Det är nämligen just ett statsintresse af första ordningen att ej tvinga någons samvete. Att i dylika fall ådöma medlemmar i samhället borgerliga straff innebär om något ett åsidosättande af statsintressena. Och man får väl ej förutsätta såsom normalt, att statens rättsordning är så dålig, att den rätteligen bör slå ihjäl ett statsintresse med ett annat.

En undantagslös och bjudande sats måste det således vara, att värnpliktige i de afsedda fallen skola befrias från värnplikten. Sedan må därtill i mån af behof läggas garantier mot missbruk samt åt framtiden öfverlämnas att fullkomna dessa garantier, för den händelse de visa sig ej vara tillräckliga. Utskottet själfv medgifver, att man kan vara berättigad antaga, att hycklandet af samvetsbetänkligheter skall inträffa endast undantagsvis. Med vissa garantier måste dessa undantagsfall bli ännu sällsyntare. Skulle ändock någon gång en ovärdig komma undan sin värnplikt, så är detta ett vida mindre ondt, än om samhället med berådt mod skapar martyrer för verkliga religiösa öfvertygelser.

Beträffande härefter garantierna, så ställer jag mig mycket tveksamt emot den af utskottet förordade arbetsplikten.

För det första kan lätt inträffa, att dylik arbetsskyldighet ingalunda undanröjer betänkligheterna hos många värnpliktige, då den i alla fall är ett surrogat för just det, hvaremot deras öfvertygelse vänder sig. Motionen är ju föranledd af den erfarenheten, att ifrågavarande värnpliktige se mera till saken än till formen och därför ofta finna civila arbeten vid mötesplatserna lika oförenliga med deras öfvertygelse som värnpliktsöfningarne själfva. Flyttas nu det civila arbetet för statens räkning något längre bort och anordnas såsom något fristående för sig, så kan det väl hända, att en och annan låter udda vara jämnt. Men de mest trosvissa lära säkerligen icke låta genom några som helst skenfagra förespeglingar locka sig bort från de vägar, som de anse för de rätta.

I öfrigt är det svårt att tänka sig, hur dessa arbeten skola förnufts-enligt anordnas. Säkerligen komma de alltid att kosta staten vida mer

än de inbringa. Än värre är, att berörda arbeten, som ju ej skola verkligt betalas och tydligen behöfva ske under bevakning, måste få en omiskännlig likhet med tvångs- eller straffarbete och därför snart skola utdömas både af värnpliktsfångarna och den allmänna meningen. I all synnerhet göra sig dylika farhågor gällande, ifall arbetena skola bestå i sådana tunga jordarbeten, som af motionären och utskottet förordats.

Det enda rätta är väl, att ett dylikt så att säga andligt förhinder bör föranleda hel befrielse från värnplikten likaväl som full kroppslig oförmåga därtill. Garantierna mot missbruk få sökas på andra och naturligare vägar. Exempelvis må nämnas medlemskap i ett erkänt trossamfund, hvars lära fördömer krigstjänst, eller intyg från trovärdiga personer i den värnpliktiges hemort i förening med en högtidligen aflagd försäkran af den värnpliktige på tro och heder. Lagen bör ock stämpla en falsk uppgift eller försäkran, där den ledt till befrielse, såsom en otillåten och straffbar handling. Med dylika utvägar bör det i hvarje händelse vara nog, till dess erfarenheten visar, om det verkligen behöfs ännu flera garantier.

Jag har ansett, att det ofvan sagda bort ingå i motiveringen, ehuru väl formuleringen af motionärens slutyrkande ej medgifver utskottet att gå längre i sin hemställan än utskottet föreslagit.'

Denna mening får jag äfven i förevarande ärende vidhålla. Visserligen kan det ju hända, att de uttalade farhågorna om möjligheten att anordna de ifrågasatta arbetena skola visa sig öfverdrifna. Hvad som står fast är, att, om den nu till buds stående utvägen innebär en halfmesyr, så är motionärens förslag visserligen ett framsteg därifrån, men i alla fall endast en trefjärdedelsmesyr. När vissa värnpliktige kunnat under vissa garantier kasseras på grund af religiösa samvetsbetänkligheter, finns det ingen anledning att ej likställa dem med värnpliktige, som kasserats för kroppsfel. Endast på detta sätt vinnes trygghet för att alla kasserade samvetsömma bli tillfredsställda och staten slipper ifrån omkostnader och bekymmer.»

Herrar *Fahlén* och *Åkerlund* hafva anhållit få här antecknad, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
